

HATOS PÁL

Választott népek és a vereség kultúrája

Esszék a modern esztétorténet vallásos kontextusainak köréből

2013, 328 oldal, 3125 Ft

Vajon a vallási kérdések mennyiben tekinthetők a modern történelem alakító tényezőinek? Amióta az európai történelmet és a politikai cselekvést többé nem a kereszténység jövendőlte végidőkre való várakozás határozza meg, a vallási közömbösség az az integráló tényező, amelyre a politikai közösség épül. Ám a vallás plurális valósága azóta sem szűnt meg befolyásolni vagy éppen provokálni egyéni és közösségi létezésünket, ráadásul folyamatosan és szisztematikusan „szökik ki” a tudományos leírás megértési kísérleteiből. A kötet esszéi ezt a problémát járják körül megannyi téma ürügyén: a szekularizáció triumfalizmusa,

a nemzeti kiválasztottság-tudat, a nemzedéki konfliktus, a város szimbolikája, az öregkor nyomorúsága, az emlékezés nosztalgiái, a biográfia törésvonalai és a történeti elbeszélés „terhe” alól minduntalan a vallási összefüggések élő és ható *jelenléte* tűnik elő. Az eszkatologikus dimenzióknak, a cselekvési alternatívák közötti választások felett érzett egzisztenciális szorongásnak és reményeknek nemcsak egyéni dimenziója, hanem a modern történelemben strukturálisan jelenlevő politikai relevanciája is van.

A szerző történész.

A kötet megrendelhető vagy kedvezményesen megvásárolható a kiadó szerkesztőségében: Ráció Kiadó • 1072 Budapest, Akácfa utca 20.
tel.: (1) 321-8023 • fax: (1) 402-1293 • e-mail: racio@racio.hu • www.racio.hu

ISSN 1585-3829

Ára: 600 Ft

2013/3.

Irodalmi, kritikai, szemlélő folyóirat

Szépirodalmi Figyelő

Szépirodalmi Figyelő

Irodalmi, kritikai, szemlélő folyóirat

Magyar filozófiatörténet

2013
3

Méhes Károly prózája | Oravecz Imre, Papp Attila Zsolt, Vörös István versei | Beszélgetés a határon túli magyar örökségről a hazai közgyűjteményekben | Kritikák Bednanics Gábor, Bengi László, Boka László, Fazakas Gergely Tamás, Fórizs Gergely és Török Lajos könyveiről

Szépirodalmi Figyelő

Irodalmi, kritikai, szemlész folyóirat

Szerkesztők:

Pápay György (*főszerkesztő*), Vincze Ferenc (*Kritika*),
Zsávolya Zoltán (*Szemle*), Zsolnai György (*Közügy*)

Főmunkatársak:

Buda Attila, Csillag István, Micskei-Kőrös Kata

Olvasószerkesztő:

Szilágyi Emőke Rita

Szerkesztőségi titkár:

Katz Szabina

A szerkesztőség címe:

Postacím: 1462 Budapest, Pf.: 629.
Tel./fax: (1) 321-4757 • E-mail: szif@racio.hu
www.szepirodalmifigyelelo.hu

Fedélterv: P. Szathmáry István

Nyomdai előkészítés: Layout Factory Grafikai Stúdió

Megjelenik minden második hónap 15-én

Előfizetési díj: 3000 Ft

A Szépirodalmi Figyelő által feldolgozott folyóiratok:

2000, Alföld, Ambroozia, Apokrif, Bárka, Beszélő, Confessio, Credo,
Duna-part, Dunatükör, Élet és Irodalom, Életünk, Eső, Ex Symposion,
Ezredvég, Forrás, Helikon (Kolozsvár), Hévíz, Híd, Hitel, Holmi, Irodalmi Jelen,
Irodalmi Szemle, Jelenkor, Kalligram, Kortárs, Korunk, Látó, Liget,
Lyukasóra, Magyar Lettre Internationale, Magyar Műhely, Magyar Napló,
Mozgó Világ, Múlt és Jövő, Műhely, Műút, Napút, Opus, Ózon, Palócföld,
Pannonhalmi Szemle, Pannon Tükör, Parnasszus, Partium, PoLiSz,
Prae, Sikoly, Somogy, Spanyolnátha, Székelyföld, Tekintet, Tempevölgy,
Tiszatáj, Új Dunatáj, Új Forrás, Üzenet, Vár, Várad, Vár Ucca Műhely,
Vigilia, A Vörös Postakocsi, Zempléni Múzsza

Lapunk előfizethető a szerkesztőségben,
terjeszti a Magyar Posta Rt. Hírlap Üzletág.

Előfizethető továbbá közvetlenül a postai kézbesítőknel,
az ország bármely postáján, a Hírlap Ügyfélszolgálati Irodákban
és a Központi Hírlap Centrumnál

(Budapest, VIII. ker. Orczy tér 1., tel.: 06-1/477-6300; postacím: Bp., 1900).
További információ: 06-80/444-444; e-mail: hirlapelofizetes@posta.hu

Nyomdai munkák: *mondAt Kft.*, www.mondat.hu, Lázy Kft. • Budapest

Kiadja a Szépirodalmi Figyelő Alapítvány
Felelős kiadó: a Szépirodalmi Figyelő Alapítvány elnöke
ISSN 1585-3829

KOMMENTÁR: A MAGYARÁZAT

A 2013/2. SZÁM TARTALMÁBÓL

Faragó Béla: *A házasság reformja – francia
módra*

RÉSEN VANNAK

Borbás Barna: *Száz év a boldogulás ösvényein*
– *A kerek évfordulóját ünneplő magyar cserkész-
jelene és kilátásai*

Virág András: *Célkeresztben a cserkész-
– Két interpelláció a civil világ védelmében, 1946*

MŰHELY

Szabó Szilárd: *Redl emberei – Evidenzbureau:
az osztrák–magyar katonai titkosszolgálat 1850
és 1919 között*

Németh Csaba: *Jelszó: Budapest... Piliscsabai katonák a Magyar Rádió ostrománál*
Pál Zoltán: „Külföldről irányított szabotázsakció” – *Koncepció per a MAORT ellen*
1948-ban

MAGYAR ALAKOK

Zsummera Árpád: *A nemzet elfelejtett mindenese – Péteri és téri Takács József emlékezete*
Vigh Péter: *Szabadkőműves (és) hívő – Lovik Károly és az eszmetörténeti labirintus*

DISPUTA

Pákozdi Imre: *Roszkedvünk tele? Válasz Balázs Zoltánnak*

MESSZELÁTÓ

Hámori Péter: *A sztálinista táltos – Szürrealis utazás a háborúra készülő
Észak-Koreában*

SZEMLE

Papp István: *A historikus észjárása* (Romsics Ignác könyvéről)
Kósa László: *Csapdában a realpolitika* (Szabó Ferenc SJ könyvéről)

www.kommentar.info.hu

TARTALOM

■ SZEMLE

Méhes Károly: <i>Princíp unokája</i> (Ambroozia.hu, 2013/1.)	3
Oravecz Imre: <i>Újdonságok</i> (Jelenkor, 2013/3.)	13
Kürti László: <i>réz- drót- szív</i> (Mozgó Világ, 2013/3.)	14
Kerber Balázs: <i>Bowling</i> (Tiszatáj, 2013/4.)	15
Rott József: <i>Már jártam ott</i> (Székelyföld, 2013/4.)	16
Papp Attila Zsolt: <i>Az If-szigetek</i> (Kortárs, 2013/3.)	24
Horváth Adrienn: <i>Műsztikósz</i> (Forrás, 2013/3.)	25
Vörös István: <i>LXXXIII. zsoldár</i> (Pannonhalmi Szemle, 2013/1.)	26

■ MAGYAR FILOZÓFIATÖRTÉNET

Demeter Tamás: <i>Hogyan lehet és hogyan érdemes magyar filozófiatörténetet írni?</i>	29
Szalai Zsolt: <i>Miért szükséges a magyar filozófiatörténet?</i>	35
Somos Róbert: <i>Válasz a körkérdésre: „Hogyan írjunk magyar filozófiatörténetet?”</i>	41
Pléh Csaba: <i>Egy pszichológus szerint így írunk magyar filozófiatörténetet</i>	45
Perecz László: <i>Tanácsok a magyar filozófia jövőendő történészének</i>	48
Zuh Deodáth: <i>Félelem a nagy elbeszéléstől</i>	53
Zemplén Gábor Áron: <i>Eklektikus magyar Faust</i>	57

■ KÖZÜGY

<i>A határon túli magyar örökség a hazai közgyűjteményekben</i>	64
---	----

■ KRITIKA

Csuka Botond: <i>„Irodalomelméleti atrocitások”: egy sűrű füzetéről</i> (Bednatics Gábor: <i>A kétséges faggatása</i>)	81
Lénárt Tamás: <i>Csendes megértés, összegző figyelem</i> (Bengi László: <i>Elbeszél halál</i>)	86
Buda Attila: <i>A hagyomány hagyománya</i> (Boka László: <i>Egyszólamú kánon?</i>)	90

Biró Annamária: <i>Változó időtapasztalatok</i> (Török Lajos: <i>Textus Viator</i>)	94
Zákány Tóth Péter: <i>A nemzeti hagyományokkal kapcsolatosan újabb megbonosodott apokaliptikus hangnemről</i> (Fórizs Gergely [szerk.]: <i>Szívből jövő emlékezet</i>)	100
Fajt Anita: <i>Egy maroknyi nemzet sírása a 17. századi Erdélyben</i> (Fazakas Gergely Tamás: <i>Síralmas imádság és nemzeti önszemlélet</i>)	106

■ BIBLIOGRÁFIA

2013. március–április (Micskei-Kőrös Kata)	112
Számunk szerzői	133

Lapszámunk borítóján P. Szathmáry István grafikája látható.

Lapunk megjelenését támogatták:

Nemzeti Kulturális Alap

Dunafin Kft.

aLap Kft.

SZEMLE

Méhes Károly

PRINCIP UNOKÁJA

Megvan.
Mi van meg?
Nem mi, hanem ki.
És ki?
Princip unokája.
Anyáddal szórakozz.
Itt van. Öreg ember. Ez most tuti.
Ahmed Babić esküszik rá.
Még ez is... Babits!
Mért, most mi van? Sok Babić él erre felé.
Meg Princip, ezek szerint.
Abból csak egy. Indulj azonnal, mondta Esad.

Esad sosem szokta hívni, SMS-t küldött, nagy ritkán egy mailt. Úgy-hogy ez komolynak tűnt.

Forrás csak útlevelét vette magához és annyi pénzt, amennyit talált. Minden mást kap útközben, harmincnyolc fokban meg nincs is szüksége ruhára.

Már átért Röszkénél, amikor ausztriai előjelű számról hívták.

Te vagy Andris? Babić adta meg a számodat. Elviszel Sarajevóba? Honnan?

Palicson vagyok, a filmfesztiválra jöttem. Goran Markovics miatt, életműdíjat kap. Tudod, Tito és én. Vegyél fel.

Honnan ismered Babićot? Én még sosem láttam. Esad riasztott Ljubljánából.

Én meg Esadról nem hallottam még. Majd elmeséljük útközben, lesz rá időnk. Babić a fiúm volt. Bécsben, amikor ösztöndíjasok voltunk, de már régen. Ő hazament, én kint maradtam.

Szóval ez egy ilyen egymásba fonódó történet.

Afféle. Mint a Monarchia. Sose nincs vége.

Fazakas Gergely Tamás

Siralmas imádság és nemzeti önszemlélet

Debreceni Egyetemi Kiadó
Debrecen, 2012

Fajt Anita

EGY MAROKNYI NEMZET SÍRÁSA A 17. SZÁZADI ERDÉLYBEN

Uram, miért kellene szavak az imádkozáshoz?¹

Esterházy Péter:
*Egyszerű történet vessző száz oldal –
a kardozós változat*

Fazakas Gergely Tamás személye és munkássága a régi magyar irodalom kutatói körében jól ismert. Publikációival, szövegkiadásával, konferencia-előadásaival pontosan tíz éve aktív irodalomtörténész, aki részt vállalt a magyar imádság(oskönyv)-kutatás elmúlt években tapasztalható fellendítésében. Az egyes kutatási területek legnagyobb közhelye, ha a tudósok szakterületük elhanyagolt, mostoha szerepét vetik kollégáik szemére. Persze mindig van mit tenni, de a régi magyar imádságokkal foglalkozók az elmúlt időszakban igazán nem panaszkodhatnak. Tavaly az MTA Irodalomtudományi Intézetének Reneszánsz-Barokk Kutatócsoportja rendes évi konferenciáján a prédikációk mellett az imádságok kaptak kitüntetett szerepet, és a Pázmány Péter Katolikus Egyetem által szervezett harmadik Lelkiségtörténeti Konferencia is a korai imádságokat választotta tárgyául.

¹ Ezen már én is sokat tépelődtem. E. P.

Fazakas *Siralmas imádság és nemzeti önszemlélet. A lamentációs és penitenciás sírás a 17. század második felének magyar református imádságoskönyveiben* című monográfiája egy újabb sarokköve lehet a korai magyar imádságoskönyv-kutatásnak. A szakemberek mellett talán szélesebb olvasóközönség figyelmére is igényt tarthat, hiszen olyan, több fórumon, a kortárs kultúra legkülönbözőbb szegmenseiben tárgyalt fogalmak játszanak itt fontos szerepet, mint nemzet, nemzeti önszemlélet, nemzeti identitás. Mindezek a 17. század második felének református imádságai tükrében jelennek meg, amelyek kevesek által ismert, de mindenképpen figyelemre érdemes dimenziókat nyitnak meg. Fontos itt megemlíteni, hogy – ahogyan arra Fazakas is felhívja a figyelmet (31) – az a széles körben elterjedt nézet, miszerint a nemzet fogalma a 18–19. században jött volna létre, alapvetően téves.

Áttérve a monográfia tartalmára, elmondható, hogy a kötet hat fejezete valójában három részre osztható. Az első két fejezet a szakirodalmi előképek bemutatása és a kötetben tárgyalt fogalmak definiálása köré szerveződik, a következő három egység egy-egy imádságoskönyvet vizsgál kronologikus rendben a korábban tárgyalt nézőpontok szerint, a zárófejezet pedig a rövid összefoglalás mellett utalásszerűen további forrásokat von be a vizsgálatba, további lehetséges kutatási irányokat jelöl ki. Fazakas a közösségi önszemlélet grammatikai, retorikai alakulását a kötet során elsősorban az 1657-es erdélyi történések kapcsán követi nyomon. II. Rákóczi György fejedelem sikertelen lengyelországi hadjárata után a hadsereg nagy része krími fogságba esett, Erdély lakosságának pedig lengyel, török, tatár bosszúhadjárral kellett szembenéznie. A kortársak a történeteket Mohács után a legnagyobb tragédia-ként tartották számon. Ebben a korban igen nagy számban keletkeztek siralmas imádságok, amelyeknek ez a történeti háttér nyújt értelmezési keretet, mint elsődleges kontextus. Mindhárom elemzett kötet kapcsolódik ezekhez az eseményekhez: az elsőnek a szerzője elszenvetve azokat, a másodiké mint kortárs élte át, a harmadiké pedig a következő, emlekező generációnak volt tagja.

Az első fejezetben a rövid hazai, illetve nemzetközi (elsősorban angol és német) kutatástörténeti áttekintés után egy általános bevezető következik az imádság műfajába. Megtudjuk, hogy a vallásos prózának ebben a korban a prédikációk mellett (és velük szemben) a másik legfontosabb formája az imádságirodalom. Míg a prédikációk elsősorban előszóban hatottak a korai befogadókra, addig ezek a viszonylag olcsó, kisméretű nyomtatványok már szélesebb olvasóközönséget is ké-

pések voltak anyanyelvükön megszólítani. Már a legkorábbi protestáns imádságokra is jellemző volt, hogy a közösségi megszólalás eszközei voltak; előképeik közül a zsoltárok emelkednek ki, ahol szintén jellemző az egyes, illetve többes szám első személyű beszélők összeolvadása.

Mint az már a címből is kitűnik, a monográfia elsősorban a siralmas, panaszos imádságokat vizsgálja. Ezeknek retorikai szempontú elemzéséhez Szilasi László monográfiáját hívja segítségül,² egészen pontosan annak *A magyar irodalom panaszos alaphangjának retorikai gyökerei a régiségben* című fejezetét, amelyben Szilasi a nemzeti önszemlélet-formálódást vizsgálja, és kiemeli a költők paraklétszi szerepének hagyományát. A poéta rendszerint mint szószóló lép elő, és rajta keresztül fogalmazódnak meg a közösség kérései, panaszai. Fazakas meggyőzően mutatja be, hogy ez a szerep a református imádságirodalomban is jellemző, és „a 16. és 17. században [...] számos magyar nyelvű, prózai és verses (énekelhető) imádság már megteremtette a Szilasi által rekonstruált folyamatban majd csak a *Hymnus*-ban megvalósuló beszédhelyzetet” (25). A továbbiakban a szövegek által megteremtett csoportok kerülnek előtérbe; Fazakas elsősorban az angolszász szakirodalmat referálja a nyomtatásnak köszönhetően megalkotott beszélői közösségekkel (*imagined communities, textual communities, Sprachgemeinschaft*) kapcsolatban.

A kötet második fejezetében az imádságelméleti munkák és azok megfontolásai kerülnek előtérbe. Ezek alapján megállapítható, hogy az imádságok két fajtáján belül (könnyörgő és hálaadó) könnyörghettek a hívők valamely csapás eltávoztatásáért, illetve valamely jó megadatásáért. Az eltávoztató imádságokon belül is meg kell különböztetni további két csoportot: egyrészt a panaszimádságokat, amelyek valamely emberek által okozott kellemetlenség elhárításáért könnyörögnek az úrhoz, illetve a siralmas imádságokat (*lamentatio*), amelyekben Isten valamely, a közösségre mért büntetésnek elfordítását kérik a hívők. Fazakas a későbbiekben igyekszik ezt a tipológiát követni, és ebben az összefüggésben beszél a siralmas imádságokról. A sírás maga a szövegekben a siralmas és bűnbánó imádság trópusa, és „akár egyes-, akár többes számú grammatika jelenik meg, maga a siralom, a sírás – pragmatikailag – *egyéni megszólaláson alapul*”, a beszélő paraklétszi szerepének hála ugyanakkor „az egyéni sírás mégis közösségi lesz” (118).

A viszonylag hosszú elméleti bevezető után az olvasó már felcsigázva várja, hogy a régi szövegekben hogyan mutatják magukat ezek az elemzési szempontok. Az első vizsgált szöveg a későbbi erdélyi fejedelem, Kemény János 1659-ben megjelent, vele együtt fogságban szenvedő társai vigasztalására szerzett zsoltárokból összeállított imádságoskönyve, a *Gilead Balsamuma*. Fazakas elemzéseit a grammatikai-retorikai olvasat mellett mindig kiegészíti egyéb filológiai, kiadástörténeti vizsgálatokkal, összefoglalja a szakirodalom korábbi állásfoglalásait az adott kötetekkel kapcsolatban, és ha tudja, ki is egészíti azokat. Ő is megerősíti a kutatók azon korábbi állításait, miszerint Kemény ezen írása szándékolt önreprezentáció, esetleges hazatérése utáni propagandájának előkészítése lehetett (128), s ezeket az állításokat kiegészíti az imádságok lehetséges használati módjainak elemzésével.

A második elemzett munka szerzője, Köleséri Sámuel már nem vett közvetlenül részt a törökök elleni küzdelemben; a *Bánkódó Lélek Nyögési* közvetve vállal közösséget a szenvedők csoportjával. Ennek a kötetnek az elemzése során különösen hangsúlyozható az imádságok azon tulajdonsága, miszerint a könyörgések tulajdonképpen mindig transzformálva, aktualizálva léteznek, csakis figurális módon és nem a konkrét történelmi helyzetre aktualizálva lehet értelmezni őket, ezért elsősorban „recepcióesztétikai alapozású használatstörténeti kutatásokra” (180) van szükség. A 17. század második felének református prédikátorai a romló, veszélyben lévő Magyarországon a közösség nevében könnyörögtek a bajbajutottakért, nemzetüket/felekezetüket előszeretettel a zsidó–magyar sorspárhuzam retorikai keretein belül határozva meg. Fazakas, bár nem mulasztja el az elsődleges történelmi kontextust vizsgálni, voksát mégis a tropológiai (grammatikai és figurális) értelmezés fontossága mellett teszi le. A monográfia nagy előnye, hogy számos korabeli példát idéz argumentációja során, így konkrét szöveghelyeken keresztül láthatjuk, hogy Köleséri imádságaiban is megmutatkozik az a 17. század közepén felerősödő kisértet. Olyan siralomretorikát alkalmaz, „amely [...] a *közösség nevében* mondott, illetve az *egyéni* siralmakban trópusként (és topikusan) használt bibliai textusokból építkezik” (317). Az imádságok *mi*-képe mögött egységesen egy síró, bűnei miatt szegénykező, maroknyi nemzet formálódik, amely a kesergés trópusaival jellemzi önmagát.

Az utolsó tárgyalt imádságoskönyv Técsi Joó Miklós *Lilium Humilitatisa*. Itt a kötet kolozsvári, lőcsei és debreceni újrakiadásai, valamint egy kéziratos másolata jut fontos szerephez. Fazakas elvégzi az edíciók

2 SZILASI László, *A sas és az apró madarak. Balassi Bálint költői nyelvének utóélete a XVII. század első harmadában*, Balassi, Budapest, 2008.

viszonyának feltárását, aminek köszönhetően bizonyíthatja a környégekkel kapcsolatban már korábban is hangsúlyozott applikációs potenciált. A siralmas imádságokra Fazakas szerint mindig is jellemző volt a deuteronomikus teológiai látásmód, amely szerint a nép, a nemzet és az egyház bűneinek köszönhetően bocsátotta Isten az emberekre a különféle romlásokat. Ennek a szemléletnek az állandó jelenléte is hozzájárult ahhoz, hogy az imák szövegei különböző történelmi helyzetekben, nemcsak a török, tatár fenyegetettség, hanem a gyászévtized alatt felerősödött ellenreformáció vagy még a Rákóczi-szabadságharc idején is alkalmazhatók maradhattak.

Az imádságok grammatikai-retorikai elemzéséből kitűnik, hogy a környégek a konkrét politikai események helyett bibliai szövegekre épülő trópusokból, illetve toposzokból építkeznek, amely nyelvezet gyakorlatilag az egész 17. század írásaira, sőt még később is jellemző marad, és szintén az applikálhatóságot könnyíti meg. Közkedvelt trópusai az imádságoknak a mártíromság, mártírsors megjelenítése, a galamb mint a gyámoltalanság, a szenvedő anyaszentegyház metaforája, a jegyesmisztika képei, valamint a szintén az *Énekek énekéből* származó kép: liliom a tövisek közt. Jellemző „a közösség önmagáért rengeteg könnyet hullató árvaként történő önmegjelenítése” (323).

Fazakas a kötet utolsó fejezetében fontosnak tartja hangsúlyozni az imádságoskönyvek kiemelkedő szerepét „a közösségi önszemlélet történetében, s a nemzetfogalom társadalmi értelemben vett bővítésének folyamatában” (334). Az imádságoskönyvek elemzése során inkább a siralom, a sirás aktusa kerül előtérbe. Annyi bizonyos – és a szakirodalom által is feltárt jelenség –, hogy a koraújkorban már létezett nemzet-tudat, amely főként egy bizonyos vallás híveit kötötte össze, de a „kora újkori patriotizmusról, a nemzeti és felekezeti önszemléletről és ezek összefüggéseiről, a *nemzet* és az *igaz egyház* fogalmának viszonyáról egyelőre keveset tudunk” (335). A monográfia óva int attól, hogy egyes vonalú fejlődésként lássuk a patriotizmus kialakulását. Példaként Zrínyit említi; míg nála már egy felekezetek feletti nemzet képe rajzolódik meg, addig a Zrínyi után következő szövegekben a felekezeti szembenállás még nagyon sokáig fontosabbnak bizonyult egy vallásos tolerancián nyugvó nemzet kialakításánál.

Fazakas Gergely Tamás monográfiája az első jelentősebb kísérlet a hazai imádságkutatás egy nagy adósságának ledolgozására. Szinte nincs olyan tanulmány, amely ne térne ki ezen szövegek archaikus, trópusokban gazdag, költői képektől nyüzsgő nyelvezetére, de ezek a megállapí-

tások általában csak utalások maradnak, a feladat sajnos túl nagy. A 17. század második felének református siralmas imádságainak tropológiai vizsgálata példaként szolgálhat későbbi, az imádságok stiláris tulajdonságait vizsgáló elemzéseknek. Sürgető feladat lenne az imák nyelvének összevetése a kor költészetével – nehezen magyarázható, hogy ez eddig miért nem történt meg például Rimay János esetében, akinek ismerjük saját imádságoskönyvecskéjét –, szerencsére a legutóbbi időben már születtek próbálkozások ezen szövegek költészet felől történő megközelítésére.³ A jövőben, amennyiben születnek a Fazakaséhoz hasonló vizsgálatok, amelyek elsősorban az imák figurális nyelvezetét tárgyalják, talán választ kaphatunk olyan régóta megválaszolandó kérdésekre is, hogy mi és hogyan indítja meg az olvasók szívét lassan már fél évezrede.

3 Itt elsősorban Vadai István piliscsabai konferencia-előadására gondolok. VADAI István, *Nyéki Vörös Mátyás rímes imádságai = Régi magyar imakönyvek és imádságok*, szerk. BOGÁR Judit, Pázmány Péter Katolikus Egyetem BTK, Piliscsaba, 2012, 235–241.